

מנחם ריבולוב :

מִטַּת סְדוּם וּמִרְחַב־יָה

א

במשך כמה שנים היינו רגילים לדבר על המשבר בספרותנו; עושים היינו חשבון נפש לה, ולעצמנו, הוגים נכאים, משמיעים קינות — ומשתתקים שוב מרוב יאוש ואפס-פח. פילדים הפוכים כל היום, מחמת עלבון אי-ברור וכאב לא-ידוע, ונרדמים לבסוף תרדמת רגז — בן היינו אנחנו. התייפחנו מעט, החרדנו את עצמנו בחריקת-שן ועוצר-כאב; אחרים נסו גם לשפר אלילים ולשנות ערכים, להרים קול ולשאוג מתוך הדממה והמועקה — אבל עד-מהרה נשתתקו. ואם יגיע עוד אלינו עתה קול שסוע ומיבב של אחד אשר לא השלים — יראה לנו כל זה כל-כך רחוק וזר, כל-כך מוזר ומשונה, עד שלא נדע פנותו בשם הראוי לו. דומה פאילו הבינונו את המצב אשר בו אנו נמצאים וקבלנו עלינו את הדיון ברירה אחרת אין.

האומנם בן? האומנם השלמנו עם מצב-דומיה זה ועם חוסר-הישע שלנו? האומנם נהיה "משפילים" ולעת כזאת נשב ונדום — עד יעבור זעם? או אולי רק בכוונה ובחכמה התפנסנו לעצמנו, שמנו מחסום לפינו ובמסתרים אנו אוספים כח למען גלותו לעולם? שאלות אלה, או בדומה לאלה, שואל לעצמו כל מי שגורל הספרות העברית עתה, בתקופת-פלאים זו, נוגע עד לבו וחיויו. אבל עוד טרם ימצא הפתרון לשאלות, ברור לכל אחד מאתנו, כי לא משבר חיצוני וכפלי עובר על ספרותנו, כי אם משבר פנימי ומהותי, משבר-חיים עמוק וחותר. וכלום נחוצות ראיות והוכחות מיוחדות לכך? אתמהה! הנה אנו רואים מצד אחד, כי עצם החשק לעשייה, או תעשייה, ספרותית, לא שותק בנו חלילה, וגם עצם היכולת הספרותית לא ניטל חלילה ממנו. השכינה ישנה במחננו, אלא היא שבויה לכחות-אי-כחות מופלאים ומיישנים, הפשרון חי וקיים — אלא אין אנו יודעים מה לעשות בו וכיצד לעבדו. כי — שאלת המהות והמטרה הועמדה לפנינו בכל חריפותה הגורלית, בכל מרידותה היוקדת. וזו השאלה בניסוחה הפשוט: לאן פני הספרות העברית מועדות עתה? מהי נשמת-החיים שלה ולמה היא שואפת? איזה ערכי-חיים מצאה ואיזה היא אומרת ורוצה להנחיל לחסידיה, הצמאים לדברה? מה תכנה וצורתה?

אל יראו הדברים כמתמיהים והשאלות כמכוונות להכשיל. לא לשם טנדנציה ולא לשם פלפול צבורי נשאלות הן, אלא לשם דעת והבן, מה מקום יכולה וצריכה ספרותנו לתפוס בחיים ומה תפקידה וערפה? כי עד המלחמה והמהפכה הבינונו, או חשבנו כי הבינונו, את תעודתה ותפקידה — אולם עתה "נסתם חזון" מאתנו; נסתם חזון — כי נגלה חזון חדש. ולאור החזון החדש ואופן-החיים החדש עומם אור העולם הישן ונוצרה תפיסה חדשה ושאיפה חדשה.

אפשר, כי לא הפל מרהיבים עוז בנפשם להודות בשנוי זה, אבל השנוי הגדול בא וי הי — בכל ארצות-התבל, בכל שדרות-העמים. ואי-המנוחה, אשר לבשה את הנבחרים והיחידים בעם, בכל עם, אינה אלא בבואה של הנפץ הפנימי בחיי העם, של המפולת והתקומה, ההרס והבנין, ההולכים שלובי-זרוע בחיים.

וחייו-ישראל, שהיו תמיד משורגים בנטע-זר בעץ החיים הפלליים, ועמנו המתנועע ומתלהלה בין האומות באחד זר ותלוש, פלאי ולא-מפה, נודעו בשנים אלה יותר מפל האומות. כי אם ביניהן היו אלונים בכדי-ענפים ועמקי-שרשים — לא היינו אנו אלא נטע חוור ודק, חסרי-שמ-זוכה, אשר התרפק על האלון ומצא לו מחסה בין ענפיו — ענפיו ולא שרשיו. וכשעבר הסער ועקר עצים חסונים, נעקרנו אנו אתם; וכשירד הפרד והצה בנצנים ומחה את הצבעים והכמיש את העלים — הופו נצנינו, נמחה צבענו וכמשו עלינו פירמאה. מכורתנו היתה רוסיה. מכורתנו בכל. בכלפלה ובתרבות, בחנוך ובספרות. העיירה היהודית של אוקראינה, רוסיה, ליטה ופולין — אשר היו מאוחדות תחת כפת רוסיה הגדולה והענקית — עיירה יהודית זו היתה הפלי, אשר שמר את היין. היא שנתנה צורה לחיינו והיא שהדביקה את נשמותינו — אחת לחברתה. האחדות הלאומית, על כל גלוייה, בה נשתמרה — ולא לחנם שרו לה סוכי-משוררינו ומספרינו את שירת-אהבתם — אהבתנו. לא

רק הספרים המיוחדים על ה"שטעטל" מעידים על זה, אלא כל רוח ספרותנו החדשה, העברית כהאידית, עומדת כאות ומופת על שלטון העיירה, זו החביבה והרומאנטית, זו הרחוקה והקרובה. ושלטון זה לא סר מעל ספרותנו גם בשנים האחרונות, עת הנוער שלנו גלה את הפרך והלך אחרי אורו וארחות-חיויו. רק באורחים היינו שם, אבל המקור, השורש נשאר בעיירה. לשם נמשכנו בחבלי-קסם ובגעגועי-אינסוף. גבורי הרומאנים שלנו היו מושלכים בכף-הקלע בין העיירה והפרך — ואחרי רוב נדודים היו שבים סוף-סוף הביתה, אל אבא ואל אמא. בחינת "יצא וחזר". פי בכרכים היו מתגללים בעליות-קיר קטנות, בודדים ועוזבים, חולמים על אהבה וגדולה-בחיים — ורעבים ללחם ותענוג; אבל בבית היה האדם העברי שב אל המנוחה ואל הנחלה וטווה בחשאי ובכאב את מטווי-החיים שלו. כך היו לא רק משוררי-העיירה שלנו כמנדלי, שלום-עליכם, שלום אש ואחרים, אלא גם הצעירים והמחדשים כפרדיטשבסקי, ברנר, ברגלסון ואפילו גנסין. זו היתה הקרקע שלנו ועליה נשענה ספרותנו וממנה ינקה.

והנה באו המלחמה והמהפכה והפכו את הקערה על פיה. אם היו איזה סימנים להתפתחות אטית ויכולת-מעבר מן העיירה אל הפרך לפני זה — חלפו כצל עם בוא הימים הגדולים והמרעישים. העיירה נעקרה משרשה ותושביה — מהם נשמדו בחמתי-הימים, מהם מתלבטים שם על החורבות הדליכת וחסרי-סיבה ומהם — נשאו ברוח והובאו לארץ-ישראל ואמריקה. וכורעים בודדים הם נשאים באיגוד-העולם ומבקשים קרקע להקלט ולהצמיח. דור שני, הגדל לעינינו בכל הארצות, אחר הוא והוא המכריח את האבות להתקשר, יחד אתם, בכל ישותם לצורות-החיים החדשות. בן הדבר בארץ-ישראל, בן הוא באמריקה וכן גם — ברוסיה ובנותיה. ואם שונים תנאי-החיים בכל ארץ — הרי זה מגדיל את הטראגיות ומעמיק את הפאב ואת חבלי-הלידה-מחדש.

אבל עם כל התסכולות המיוחדת שבמצבנו, או מצבינו, בארצות שונות — יש ניגון אחד, העולה מכל הקצוות, יש אור אחד הפוקע ועולה מכל חלקי-אומתנו והוא — **אור החיים החדשים.**

החלוציות וקדחת-הבנין בארץ-ישראל, שפעי-החיים ועתרת-המרץ שלנו באמריקה ואף הכחות החבויים ברוסיה, המתפרצים ומתחשלים — כל אלה אינם אלא בנים להופעה אחת — הופעת החידוש והתקומה בחיי-ישראל. אנו רוצים לחיות יחד עם העולם ולהשתתף עם כל היוצרים בבנין-החיים ובעליות-האדם.

אלמלא יראתי שלא אפשר בלשוני, הייתי אומר: בולמוס-אמריקאיות אָחוּז את העולם ודוחף אותו לעבודה ויצירה. ואנו נמצאים במערבולת. צא וראה מה חלק יש ליהודים בתעשייה ובתוצרת פה. כמה גדול חלקם בבנין בתים ומרקיעי-שחקים, בעבודה ובמלאכה, באומנות ובאמנות, בעתונות ובספרות, במדע ובהמצאותי-הפלא של התקופה.

ארבעה מיליונים מבני-עמנו חיים פה, בארץ הברזל והעשת, בארץ התחתית והעלית, המרחב והדרור. חיים ופועלים. וכשם שחוטית-החשמל ופסיה-הפרזל עוברים פנידים וכעורקים לארצה ולרחבה, לעמקה ולגובהה של אמריקה — בן מעורים אנחנו ומשולבים "חוטינו" במטווי-החיים וברקמת-הפלא של הארץ הזאת. לא כחלק סביל אָנוּ פה, כי אם כחלק פעיל ויוצר אָנוּ חיים ועושים בתוך ההמולה והתנועה, התכונה והפעולה. הרי זה שנוי עמוק ויסודי, אשר אין-ערוד לו. וכלום אפשר למישהו, לשום איזה מטרה שהיא, לבוא אל קבוץ כזה באמת-המדה הישנה והמסורתית, של העיירה היהודית, הצנועה והכפרה?

כלום יש פה תקווה לאיזה מפעל, כלכלי או תרבותי, אם לא יהא עשוי לפי רוח הזמן ולפי מתכונת-התקופה? ואל נטעה לחשוב, כי "אמריקאיות" זו אינה אלא מדרגה נמוכה של מעשיות וגסות-רוח וקוצר-המשיג וחוסר-הדמיון. לא כי. בבהילות זו, שאָנוּ רואים, גלום סוד המיתוס החדש; צפון הזרע של חיים חדשים. אמריקאיות זו משמשת מופת וסמל לעולם. ברוסיה קוראים לה "פורדיזאציה" (מלה מגושמת) ובמקומות אחרים בשמות אחרים — אבל בכל מקום, ואפילו בארץ-ישראל שלנו, נושאים אליה עין, כי היא ששחררה את כחות-האדם וצוותה לו: **עלה!**

והאדם העולה אינו יודע מעצורים ומתנפך למכשולים. הוא בונה מגדלים ממריאים ומסיק שאול לשם מציאת דרכי-קשר, הוא תולה גשרים ברוח על גבי מים ובונה אניות-אוויר, הוא ממציא רדיו, המוליך את בשורת האדם החדש מסוף-עולם ועד סופו, ושולח תמונות-פרק,

במשך רגע, מנייריורק ללונדון. הוא פורץ גדריו עולם ישן — מתך תאווה ושבעת-סתר לכבוש עולם חדש ולתפן חיים חדשים. ובהעפלה היסטורית זו אנו לוקחים חלק — וחלקנו בראשונים. מתרחבים גבולות-חינו ונפתחים שערים ליכלתנו והשפעתנו, כי אנו בונים עולמות — לאחרים ולעצמנו. והאם יפלא איפוא, אם תתעורר בנו, במעטים והיחידים, השאלה הגדולה והיסודית: לאן הולכת ספרותנו? עתה — בתקופת הרת-עולם? מה הרום אליו היא מעפילה?

ב

השאלה — שאלת-חיים, משום שרק בכח העבר, והעבר הקרוב ביוחד, אי-אפשר להיות ולהיות לבבות. תפיסת-ה"עירה" אינה תפיסת הדור שלנו. אנו חיים בעולם חדש ודורשים מזון אחר, אשר ישביע את רעבנו היום, ומיד. כי בשעה שמסביבנו יש מרחביה — אי-אפשר לנו להשאר במטת-סדום. בשעה ששאלות חדשות וגלויות חדשים ניתנים לנו בכל יום על-ידי המון העתונים, הקבצים והספרים בלשונות אחרות — אי-אפשר לנו, ועוד יותר לילדינו אחרינו, להיות תלויים בנסיימים-עברו ולהתפרנס-ברוח רק ממה שרכשו לנו עד כה. לדור הצעיר קשה, במובן, הדבר עוד יותר. כמה אריות מספרות-ההשפלה וספרותנו החדשה — נראים לו כמתים הואיל והוא רחוק מהם כרחוק מערב ממזרח. אנו עוד זוכרים לסמולנסקין את חסדי-נעורינו ונדודי-השינה בקראנו את "התועה בדרכי החיים" — אבל בנינו ובנותינו (כמובן, שביודעים-עברית אנו מדברים), אינם מרגישים ואינם רואים בו את סופרם הם. ולא רק משום הלשון המשונה והנפתלה. ומנדלי הפסק עם לשונו החדשה וציוריו המופלגים מדלות קבציאל — מה יאמר הוא ללב הקורא הצעיר? הוא, קורא זה, מבקש את העליה ואת הפעולה, אבל לא את המליצה וההרהור. זר לו רוח הפלפול ולא מובן לו הלעג המר, ולפעמים הקלוקל והאכזר, לצורות-חיים לא ידען ולאנשים לא יפירם. ולא פעם ירגיש הקורא הבוגר כאב וחוסר-ישיע עת יבקש ממנו חברו הצעיר עצה ותושיה — למען הפר את הקלאסיקים שלנו. הרבה פחות-יציירה משוקעים בספרותנו — אבל לא כולם ניתנו בצורה הראויה לדור זה. והתוצאה: אין קוראים. פחות-משיכה אינו גדול ביותר והצעירים אינם נמשכים. וכן מקדים אצלנו הנצח לבוא ודברים שהיו צריכים ויכולים לעבור מיד ליד ולזכות לאהבת-הדור — עוברים עדי-מהרה אל הנצחיות — במנותח-הארונות. כל זה בנוגע לדברים שכבר נוצרו ושמורים איתנו.

ומה המצב בנוגע לדברים ההולכים ונוצרים עתה? האם בהם נשמע כבר דופק הזמן? האם הם יכולים למשוך את הלב הצעיר, המבקש במלה העברית את פתרון חייו — היהודיים והאנושיים?

פולנו יודעים את המצב ואין להאריך. מה שניתן לנו עתה אינו אלא פרורים-פרורים — אבל לא לחם, לא סעודה שלמה. ונראה לי לא פעם, כי אסוננו היותר גדול הוא ב"כשרון ולא יותר". בספרות העברית יש כשרון — ולא יותר. פלומר: יכולת-הפתיכה מפותחה אצלנו במדה גבוהה, סופרינו פתחו ומפתחים את ענין-הפתיכה, שולטים בלשון, חיים "ספרותית", מתוחים פנימית-הפנור — לנגן; אך אין הפחות האלה נאצרים ומוציאים את תיקונם — בעבודה שלמה, מקפת, מניחה את הדעת ומהנה את האחרים. דומה כאילו אין משקפית. ואין הנהלה רוחנית. כי אין יודע, לאן יש לכוון את גלגל-המרפכה ולשם מה ומי יש לעשות וליצור. יש כשרון — וכאילו אין יודעים מה לעשות בו.

גורם רב לערפל זה משמש, כמובן, הקורא. אין הסופר יודע מי ומי הקורא שלו. כי במשך השנים האלה נעקר קורא זה משרשו ונשא על פני-הרוח למרחקים. ומפיון שבא למקום שאין מפירים אותו — יש ועשה דברים אשר לא כן ולא יעשה דברים אשר כן. אפשר כי בארץ-ישראל יודעים את הקורא, אבל אנו באמריקה, למשל, איננו יודעים ואיננו רואים אותו. רק חלק קטן קורא-באמת, אבל חלק גדול ממנו, לפי כל הסימנים והמספרים, אינו קורא כלל. פלומר, הוא קורא-בכח, אבל לא קורא-בפועל — ואנו למדנו כבר טעמו וכחו של "קורא-בכח". טעמו — פגם וכחו — אפס (לעניינו). ומי יודע, אם בים החיים החדשים עוד ימצא לנו וישוב אלינו. משטוש דמות הקורא, או חסרון דמותו, יכול לא פעם להעביר את הסופר על דעתו. ולא פעם יכולה הפרת-פרידות זו להכיא לירי יאוש. לפיכך אין, לדעתי, צורך לשוות נגדנו את ה"קורא הותיק" דוקא, זה שהיינו רגילים בו עד כה, אלא את הקורא הצעיר והמודרני, את בן הדור השני, זה החי פולו בזמן החדש

ובסביבה המפותחת של העולם החדש. ראשית — הוא רך יותר ועלול לספוג אל תוכו תורה ודעת, ושנית — הוא בעצם טבעו וחנכו מוכשר יותר לחוש ולהבין את רוח האדם החפשי והמחפש. הוא מבקש חלום ופתרון לו, הוא מתנגע על גבורה — ולא רק חמרית. הוא צמא ליופי ולעוד-עלומים — ובברכה והודיה יקבל את פני הבא ואמת ויופי אתו.

אבל לא בגלוי-סודי-הקורא מונח פתרון השאלה, כי אין הענין פשוט ובהיר כל-כך. זה — רק גורם אחד, אבל יש עוד גורמים רבים ועמוקים ממנו, שאין לגלותם ואין לפתורם בהנחות והשערות. זו שאלת הכוונה הפנימית של הספרות ונטייתה הטבעית. ומתעוררות שאלות יסודיות: לאן יוליכה גורלה ואל מה ישאנה נושאה? אולי אין תעודתה כלל — לצאת אל העולם ולהצטרף אליו? אולי פירוש הצירוף הזה — התבוללות? אולי יש בעליה זו שקיעה פנימית? יבואו רבים, ובזכות, וידרשו ל"נקודה היהודית", לרוח-ישראל המיוחד וצורותיו המיוחדות. ועל נקלה אפשר להקיש על זה משאלת-היסוד של חיינו — מארץ-ישראל. הנה אנו בונים ביסודי-לא-אנוש את ארץ-האבות, כדי להחזיר את השכינה למקורה — משום שבגולה ננזרה עליה פליה — ואיך אפשר לבוא ולדרוש את פתיחת-השערים, את החקוי-לעולם ואת טשטוש-הגבולים בספרות? ואם אנו "רחבים" כל-כך בספרות — למה לנו בכלל "צמצום" זה של הלשון, הזרה פה?

אולם, עד כמה שלא היה מסובך הענין הזה — חיוב אחד ושליה אחת עולים ומאירים לנו בוודאות ברורה. החיוב — הוא ח י ו ב - ה ח י י מ . אנו רוצים להיות בכל מקום שאנו נמצאים, בכל ארצות-הגולה, ולחיות חיי טעם ואמת — משלנו. והשליה היא — ש ל י ל ת ה צ מ צ ו מ . אין אנו רוצים להצטמצם בשום מקום, ואפילו בארץ-ישראל, ולהקטין את דרישותינו ותאוות-הכבוש — אפילו לשם היעוד הארצי שלנו, המרמז אלינו מארץ-ישראל.

עס-עולם היינו, הננו ונהיה — לא רק מבחינת-הזמן, כי אם גם מבחינת-המקום. אנו מעולם לא הסתפקנו בארץ-ישראל בלבד — ולעולם לא נחזור בולנו לארץ-ישראל. מיום שחבר הבית הראשון נעשינו עס-עולם ובמשך הזמן הקצר שמן החורבן ועד השיבה כבר הספקנו להאחז בכלל וכשהגיע זמן הישיבה — לא שב כל העם. מי שעלה לירושלים לבנות את בית ה' ומי ש"נשאר מפל המקומות אשר הוא גר שם ינשאוהו אנשי מקומו בכסף ובזהב וברכוש" וגו'.

כבר היה לנו אז החוש העולמי האוניברסאלי ואהבת-ההשפעה על-ידי לכת בעולם. את החלק האחד שלחנו לארץ ואת החלק השני השארנו בגולה — זרע לימים הבאים. ובימי הבית השני נעשינו עם אוניברסאלי. השפעות-החוק, מיוון ומרומה וארצות אחרות, חתרו להן דרך אלינו. ואנו תחת להפנע, לקבל תורת-אחרים ולהשמיד מתחת השמים — עלינו על הגלים, נתנו לעולם תורה משלנו, בצורה נוחה לו, והמבול שאמר לשטפנו עבר תחת בגלינו. יצאנו לגולה והצלנו את עצמנו. בן-זפאי הסופר ראה בעיני-גאון את כל ההיסטוריה שלנו ועשה את עצמו מת, מן הבחינה המדינית, כדי שיקום לתחייה מעבר לשערי-הארץ — יקום ויחיה לעולם במלכות-הרוח, ב"יבנה".

ובמשך כל הגלויות ובדרך כל התרבויות שעברנו, ידענו לשמור גם על זכרון ארץ-ישראל וגם לפעול ולעשות בגולה. הגענועים המשיחיים לא היו לנו רק אמצעי למטרה רחוקה — בזמן ובמקום — אלא המיחם היו גם הצורה גם התוכן לחיינו. על התקווה-לנאולה התענגנו לא פחות מאשר עם אחר היה יכול להתענג על עצם-גאולה. חביבים היו לנו היסורים. התנאינו במצבנו המיוחד ב"אתה בחרתנו". ידענו להפוך את המצב הטראגי למצב נעלה ומרומם. אם ארצנו אנו חרבה לפי שעה — נעשינו עם בין-ארצי, העומד ממעל לגבולות זמן ומקום.

והרבר קל-זחומר: אם דמות ארץ חרבה ולא-מיושבת יכלה לחמם אותנו בנכר ולהאיר לנו את הדרך בעולם — כלום יפוג החום ויכבה האור במחנה ישראל בגולה, אם ארץ-ישראל תבנה ותהיה ארץ מיושבת ופורחת?

אבל לכך דרושה גם גולה חיה ופורחת, בשם שהיתה בתקופות רבות. ועוד יותר מזה. לנו דרושים, כאויר לנשימה, תפיסת-עולם ומרחביה. רק אז יספיקו לנו פחותינו — גם למרצ גם להיקף.

ואל נדבר עוד על "תורה מציון" ועל השפעת-המרפז. לפי שעה אין אנו יכולים להסתלק מירושתי-העולם והנכסים אשר קנינו בו. וכשם שיש צורך לחשוב על "תכלית-מזרח" בארץ-

ישראל — בן, ואולי עוד יותר מזה, יש צורך לחשוב ולדאוג ל"תכלית-מערב". כלומר: מה ומה תהיה עתה דרכנו-ברוח — בארצות הנולד? מה הם היסודות, שעליהם נבנה את ערכי-התרבות שלנו בארצות-הפזור? ומה תהי הרוח של ספרותנו, יסוד עיקרי בתרבותנו, בתקופה זו? מה הסביבה בה נטע ומה הצורות בהן נאחז? מה ישמש לנו אמת-מדה ומה תהי התכנית העיונית, וגם המעשית, לפעולה וליצירה של הספרות העברית החדשה?

ג

לא להתאונן ולא להגות נכאים, אלא להסתפל ולהבין — זו חובתנו עתה. עלינו לראות את הנעשה ולעשות את הטוב והנחוץ. ואל נירא מפני המחשבה המכוונת וצל הטינדינציה שבה. בימים אלה אין לנו זכות ואין לנו פח לסמוך על נסים ולהשליך יתבנו על שירת היחיד וגלויה. בימים פתיקונם פשספרות-הצבור חיה ונוצרת ממילא, יש יכולת ויש אוזן קשבת גם למשחק הנפש של היחיד, לתהפוכות-נשמתו. אבל בימים פאלה, עת גורל כל ספרותנו תלוי לנו מנגד — אין להסתפק ביסוד הדיאנוסי. אין לשאוב התלהבות ואמונה מתוך שפרון-הפשרון. עתה נחוי לנו היסוד האפולוני. דרושה תבונה לספרותנו ושכל יוצר. דרושה תורה. וצבור שלם צריך לכוון לבו ודעתו למטרה אחת — נעלה ומקיפה, למען תבוא רוח-חיים בנו ותשתלח בנו אש היצירה והאמונה. לא רק פשרון נחוי לנו, זה שאין אנו יודעים מה לעשות בו, אלא אידיאה מרכזית ומחיה. וכשם שלפני שני דורות עלה אור ההשפלה ברוסיה ולפני דור זרח עלינו נוגה הלאומיות והספרות הצעירה — כן צמאים אנו גם עתה לאור האידיאה של התקופה החדשה. אנו זוכרים עדיין את הרטט והגיל, אשר לבשו את הלבבות לפני שלשים שנה ויותר, עת הספרות הצעירה חנטה פניה. בפלג-מים בראשית הקיבץ כן פרצו וזרמו ה"זרמים" בספרותנו. נולדה בתפארת והוד השירה החיונית שלנו, התחיל להתפתח הספור העברי ונצני-מדע-ובקורת ראשונים עלו בכרם ספרותנו. ואז לא רק הסופרים קדחו — גם בקוראים יקרה אש-השחקין-והאהבה לספרותנו. היה יחס-דמסירות והתבה, שאליו אנו מתגעגעים עד היום.

ועתה — כלום דלנו מאז? כלום מעטים הפכות אשר אתנו? לא ממנו ולא מקצתו. אדרבה, מאז ועד עתה נתרבו האפקים ונתפתח הטעם הטוב של הקוראים, ויחד עם זה עלתה ופרחה יכולת הסופרים. שערי העולם פתוחים ואוצרות התרבות נלויים עתה לפנינו יותר מכל זמן. גם אמצעי-הבטוי נתעשרו ונתעדרו. הסגנון לבש פח תדש ורענן. הלשון ספגה אל תוכה צבעי חיים חדשים ועסיסי מחשבה והרגשה מזופכות. גמישות ורוך — מצד אחד; חיתוב ושלמות — מצד שני. פרחה-הנאה רבים שמורים לנו בגן-ספרותנו.

אבל גדולה מאד התעיה אף התהיה. פרחלים בודדות אשר גלשו מן העדר תועה כל אחד לעברו, מבקש אחיזה עד פלות-הנפש — ואינו מוצא. פי טרם נמצאה הקרקע, טרם נוצרה הסביבה, הנותנת דמות וטרם ניתנה לנו המסגרת, אשר בתוכה נשבץ, כאבן בתשבץ, את ספרותנו.

עד המלחמה הלכה ספרותנו לאור הספרות הרוסית בעיקר (ורק במדה ידועה — לזה של הספרות של מערב-אירופה). שם, בעיירה היהודית, היה הווי יהודי אשר הווה פני ספרותנו ואשר הזין אותה משרשיו. אבל עם חורבנו ברוסיה חרב ועלה-בעשן גם ההווי שלנו ועתה אנו רחוקים, מה רחוקים, מהחיים ההם ומהאמנות הקיא. ומיום ליום הולך המרחק ורב. נחוצים לנו מעינות-ישועה אחרים, מקורות השפעה חדשים, כדי שנוכל להדבק בתרבות ובאמנות העולם, לקבל מהן את הנחוי לנו וליצור בעזרתן את חלקנו — למען עצמנו ובנינו אחרינו. לא על סופר זה או אחר מדובר פה ולא על יצירות יחידים, שאין לציין דרך להן ואין להורותן דעת, אלא על ספרות-הדור, על ספרות הצבור העברי.

היא צריכה להנטע באיזה מקום, להאחז באיזה קרקע ולהצמיח ולגדל פירות. "תקופת רוסיה" נגמרה בספרותנו, ומי יודע אם תשוב עוד (פי ספרות בולשביט בעברית לא תהיה ולא צריך שתהיה — והקבצים הראשונים שיצאו שם יוכיחו). הגיעה איפוא השעה להתחיל במנין חדש — של ספרות אחרת.

מה ה"אוריינטאציה" הזאת המבוקשת והדרושה עתה לנו? דומני, פי התשובה ברורה והיא מתאימה לכל מהלך הענינים עתה בעולם — בכל מקצועות החיים. ה"אוריינטאציה" צריכה להיות אמריקאית-אנגלית. שני מרכזי היהדות החדשים והבריאים שנתהוו עתה הם בארץ-ישראל ואמריקה. וגורלנו נתקשר בעם הבריטי. אנגלית מדברים לא רק באנגליה

ואמריקה, כי אם גם בארץ-ישראל. והתרבות הבריטית עם הציוויליזאציה האמריקאית — שתייהן פאחת מוחשות ומובנות לנו. ועל כל אלה — מתבצר ומתפונן פה, אמריקה, המרפז היהודי הגדול והחי אשר כחות אינספורים שמורים בו לעתיד לבוא.

מבלי להסתלק, כמובן, משום ירושה ומכל הטוב אשר בא אלינו ממקומות רבים ושונים — עלינו להתרבו עתה בספרות אחת, שנעשתה קרובה אלינו בתנאי-הזמן, ואולי גם מסבות עמוקות יותר — היסטוריות ותרבותיות, שמסורן בהפכת הגזע ובשתוף היחס לתנ"ך (האנגליים — גם הם עם הספר שלנו) — עלינו להתרבו ול"קבלה" בתור מצע ויסוד לעבודה ספרותית שלמה ומסודרת. ופה מתגלה ה"תעודה", שהוטלה באחריות מיוחדת על סופרינו באמריקה. הם, הנמצאים במקום ההתהוות של ההווי היהודי החדש, יכולים וצריכים למלא תפקיד נשוא ורם בבנין ספרותנו והחייאתה. ולא רק בתרגומים, כי אם בעצם סגול התכונות המיוחדות לעולם הקדש. הרחבות הגדולה ועשירות-החיים האגדית מכריחות להרחיב גם את האפקים שלנו. אנו היים בתקופת-פלאים, עת מעשי-בראשית מתחדשים עלינו בכל יום, עת הדמיון האנושי והשכל היוצר התאחדו לשם נלווים נאוניים. תקופת הרדיו צריכה, כי יכולה, לשנות ערכים והערכות, ולרלוות מנכביה-הנפש אפשרויות והרגשות חדשות, נועזות ומאירות. אם התענגנו לפעמים, בימים הטובים, על שירת הזמיר — יש עתה תענוג לא-קטן מזה לבאי העולם החדש לחיות בעולם שפולו שירה, בעולם שאוירו מלא מצלילי מנגינות, של מורח ומערב, הנשאות מסוף עולם ועד סופו. האגדות שספרו הנכדים לסבה, בשירו של פרישמאן, נעשו מכבר מציאות ונוצרו אגדות חדשות, שגם הן מציאות. האדם לא רק הרחיב את העולם, על-ידי המרחב, כי אם העמיקו והעלל, על-ידי החפירות והתעלות, מגדלי-בבל ואניות-אור. בימים כאלה לא ימצא הקורא ספוק בדבריי-קרתנות מעולם רחוק וחולף, שיסוד הדמיון חסר בו.

מכאן — השנוי הנמור שצריך לבוא בפרוזה העברית. לנו נחוצה פרוזה בריאה ורעננה, ספורית ופועלת. פרוזה החיה בכח העלילה, כי לאור החיים החדשים יכה אורן של כמה יצירות חשובות בספרותנו, אשר עליהן מרחף רוח ההתלבטות והיאוש, רוח המרי והסגור. יש ספרים, שהיו חביבים עלינו בזמנם, אך עתה, אם ניתנם לקורא העברי הצעיר — יחשך עליו אור השמש והוא ישט מעליהם בפחד. וכדי לפייס את עצמו ולהשיב לנפשו את השלווה והשמחה, ילך וישקע בספרות אחרת זו, המרווה את צמאונו והממלאה את כל ישותו אומץ ואמונה. שמחת-חיים זו ונצחון-האדם במלחמת-הקיום עלינו להטעים את קוראנו ומעסיים של אלה עלינו למלאות את ספרותנו. טעם-עלומים דרוש לנו עתה.

בכל מקצועות היצירה והעבודה הספרותית עלינו לשנות את מדרג-ההערכה, ועל-ידי כך גם את הערכים עצמם. מן המצר יש להוציא לא רק את הפובליציסטיקה, זו המשרכת דרכה אחרי הציונות המעשית והיום-יומית, כי אם גם את הבקורת וספרות-המדע והספרות היפה. ואם יאמר האומר: הרי זו עבודה-מרדעת! אל יפחידנו זה. הפל נעשה בדעת ובחפץ, אם רק הפחות הראשונים בעין. לא שעבוד אנו דורשים, אלא שחרור. לא צמצום וכוון, אלא הרחבה ומעוף. זה העיקר — חיות וחיים. אנו חייבים ורוצים לגאול את עצמנו מן הגלות הפנימית ומשעבוד-מסורת, אשר עבר זמנה. אנו רוצים לתתאים את חיינו העכריים אל החיים האנושיים. כי אוי ואבוי לנסוג-אחור בימינו אלה. ההולך בעגלה, שסוסה בלה רתומה לה, לעולם לא ישיג את ההולך בתחתית או בעלית. והמטה אוזן רק לצלילי-זמירים לעולם לא ישמע את קול העולם השר את שירת-נצחוננו.

קשרנו גורלנו בגורל העולם ובעליותו נעלה גם אנחנו. ארץ-ישראל תהיה חלק מנו וספרותנו — ענף אחד פורח באילן-חיים זה.

נשבור את מטת-סדום, אשר בה הושפכנו ונצא אל הרחב הקורא לנו: — למרחביה.